

csősegr, a' németé boldogság. Legyen miénk, magyaroké, együtt e' három!

De mind ezekre jegyezzük meg, hogy midőn népeket axiomákba ráházunk, vizet marokolunk; több kifoly mint ben marad.

Szemere Bertalan.

(Vége következik.)

G o e t h e.

Goethét gáncsolni könnyű, méltólag dicsérni nehéz; legnehezebb az igaz középútat megtalálni. Egy a' maga nyilatkozásaiban olly sokoldalú olly nagyszerű természetet millió fény-sugáraival egy gyúponthban (focus) összefoglalni, az utókornak maradand; az óriási hegy még igen közel van szemünkhez; magasabb még nem támadt mellette, mellyről őt áttekinteni lehetne. Schiller és Goethe két Dioscurjai a' német literaturának. Legnagyobb mértékben képtelen azon kérdés, ki a' kettő közül a' nagyobbik? mindkettő osztályosa a' halhatatlanságnak; csillagaik ragyogni fognak meddig a' föld teke áll.

Hogy Goethét a' maga sajátságaiban, mint embert 's költőt felfoghassuk, othron kelle őt látnunk, vagy, kinek ez nem jutha, azon helyeket megjárni, hol ezen óriási szellem élt. Egy antik plasticai nyugalom' lehellete lebeg ezen falak közt és ama' collossalis „Salve“, melly a' látogatót az előszobában fogadja, a' mi új divatú érzéseink közé ama' nyugalmas szemlelődést vegyíti, melly leánya egy imádat-hoz hasonló tiszteletnek. Midőn azon szobákon mentem végig, hol ő lakott, névtelen érzet lopódék szívembe, egy érzet, mellynek sajátképeni alkotó részeiről nem tudék magamnak számot adni. Úgy tetszett, mintha az öreg Goethe mellettem állana, nagy és nyúgott mint az isten, óriási kezeit hátul egybefogva, és nagy, hatalmas szemeivel pillantva keblem' legbelsejébe nézne. Midőn ama' három kép előtt állottam, mellyek őt mint ifjat, férfit és öregét ábrázolák, mint szikrázik az elsőből a' lángoló életöröm egy könnyeden lebegő gúnynyal, finom metszetű ajkai körül; a' másikon ama' nyugalmas teremő erő, és ama' világot áttekintő gondolkodás hatalmas kiálló homlokán ülve, és az öregnek képét a' hőseknek mutatva, melly az általa teremő isteni művekre büszkén tekint, a' jövődőt nyugalommal látja szemei előtt kitérődni, és az ostromló ifjuságnak egy mindenható legyen-t kiált, — ek-

kor élve láttam őt magam előtt: az ifjat, a' férfit és az aggrastyánt. Ezen képek előtt az ő halhatlanságáról gondolat élénkebben mint valaha tűnt szemeim elébe; mert ama' szín-élet, melly az arany rámából olly kifejezőleg, olly sok jelentéssel szólt hozzám, más volt, mint egy közönséges festés' mesterkélései. Sokáig, igen sokáig állottam ezen táblák előtt; mert csak Goethe maga önnön művei magyarázója. A' gyengéden összezáródott szájnak ajkain Iphigenia és Tasso ülnek néma almadozási ölelésben, Götznek pedig pánczélos szelleme kidomborodott álla' mélyéből szökik elő. Mephisto' tüze és Faust' soha nem nyugvó lelke nagy sötét szemeiből pillog, az alatt, hogy magas homlokán gondolatokba merülve Meister Vilhelm ül, és a' szép lélek' gyónásait még egyszer ön maga átérezzi.

Egy horzadás, mintha az egyház' isteneknek szentelt csendes csarnokaiba lépnék, futott el, midőn Goethe' sacrariumába, dolgozó szobájába és könyvtárába, léptem. Goethe' dolgozó szobája! — a' gondolatoknak egy egész világa tolódik előnkbe ezen szónál, 's mint csapkodtak felettem is ezen tenger' hullámai, midőn első pillantatot vetettem ezen szobába! A' szoba sem magas, sem tágas és még is korának legnagyobb szelleme innen szórta lángszikrázó gondolatait a' távol végetlen világba. Mi cifra nélküli, egyszerű, csaknem szegényes minden. — Tálán így akarta ő külsőkben a' költőt a' ministertől elválasztani. Én felteszem ezen kaczerkodást az öregről, de más részről ismét egy szózat bennem az ellenkezőt kiáltja. Valljon a' szoba' piperétlensége nem azon hatást szülte-e nála, mit a' magány, melyet ő saját képzelme teremtményeivel népesített meg? És nem a' magány-e az, mi bennünket jobban mint akármilyen fölemel erősít és átszellemesít? Ezen csendes árnyas völgyfennében nőnek a' gondolat' óriás fái, mérhetlen, nem sejtett magassáig, míg szellős koronáik az égbe ütköznek és halhatatlan alakzatok himbálják magokat az ingatag gallyakon; itt a' lélek semmi idegen tárgy által ki nem ragadtatik szemlélődéseiből, és valamint a' mezitelen sziklafalból, a' fehér röpülő fellegekben magának egy új világot alakíthat, úgy a' vizsgálónak és a' költésznek szobája' sima faláról újdön teremtetett lények szöknek elő, mert pillantatai semmi tárgyon, melly azokat lekötne, nem maradnak függve. — Vagy talán

Goethe' dolgozó szobája által akará jelenteni, hogy a' költészet a' szegénység' leánya, és annak legszebb virágai ott termenek, hol annak könyharmata öntözi.

Pallérozatlan tölgy asztal, tölgy székek, egy írtám (Pult), melly mellett állva dolgozhatni, néhány könyvszekrény — ez mind mit itten találtunk. De nem, még valamit, egy üveg teket 's félív táblapapirost; mert midőn a' nap fénylett a' fénysugárok töréseinek e' nagy kémelője a' maga szobájában egy mesterséges kis szivárványt készíte. — Ezen szobákban ment ő gondolatokkal vajudva, kezeit hátra téve, fel 's alá; itt gyűltenek össze hetenként egyszer Schiller és Herder. Ott az asztalnál ültek ők, Goethe fölül, két oldalán eme' kettő és beszéltek, gondolkodtak, munkákat közlöttek egymással, mellyeket a' német nép, mint örökkévalókat Pantheonába helyezte. Itt a' biztos körben önté ki Herder keble' fájdalmait — az akarat és a' nem tehetés felett, itt vetette le helyzetének korlátoló lánczait — hogy pár órával később búját kettős mértékben érezze.

Az írtámon fekszik nyitva, miként Goethe hagyta volt, a' „római elegiák“ kézírata és „Götz von Berlichingené“. Mi erősen kifejezett kézírás, minden vonás egy emlék! Az egész pedig olly szokszor átszántva, törölve, fölül írva, ismét kitörölve és a' lapszélen följegyezve, hogy az eredeti textus csak bajjal olvasható. Bizonyítványúl, hogy minden látszólagos könnyűsége mellett a' goethei stílusnak és verselésnek, egy mély és kifáradhatatlan tanulmány van benne elrejtve. — Ezen szobában volt Schiller' koponyája is, és mint mondják az öreg Goethe sokszor állott előtte sírva, kezeit tördelve, panaszolva, gyászban. Féltekenységg sajátképen nem lakta keblét, sőt inkább igyekezett, mennyire lehető volt maga körül a' talentumokat össze gyűjteni és magához kötni. Mi atyai barátsággal lépett Byron elébe! Ezen viszonyra emlékezik az ember, ha itt a' Biblia mellett, mellyet Faust' költője olly sokat olvasott, veres selyem takaróban amaz égostromló Manfredet feküdni szemléli, mellyet Byron mély tisztelettel a' német költőnek ajánla. Történet-e, hogy itt ég és pokol olly közel fekszenek egymáshoz, vagy Goethe' míve, ki a' legcsekélyebbnek látszó dolgokban is eszmélve cselekvék, hogy e' két könyv egymás mellé tette? Egyike azon talányoknak, mellyek Goethénél olly gyakran feltűnnek.

Ha a' könyvtárba és gyűjteményeibe lépünk, minden lépten hódolatokat fogunk találni, melyet kortársai bizonyítának iránta. A' természet' minden országaiból a' legdrágább, ritka pénzek, gemmák és metszett kövek, milyleneket a' legnagyobb gyűjtemények sem mutathatnak, lelhetők itt. Mert minden ő hozzá folyt, őt megörvendeztetni, megtisztelni. Itt van azon arany borostyán-koszorú is, melyet szülő városa Frankfurt küldött neki, 's mellyhez ő igen jelentőleg maga is egy levelet tett, jeléül, hogy ő magának mindig újabb 's újabb dicságakat tud érdemleni. Itt vannak a' régiségek, mellyeket Olaszországból kapott, urali kövek, mellyeket Oroszország küldött, itt van minden egyesülve, hogy a' nézőnek ezt kiáltssa: „Ezeknek tulajdonosa elismertetett egykorú által.“

(Németből).

Sz. E.

A' pantheon' kúpjá.

Gros báró egykor a' párisi Pantheonba ment, 's épen fel akara az ötszáz lépcsőjű alkotmányra, melly a' kúphoz vezet, hágni, midőn jóformán hangos szóváltást vőn észre az alkotmány' ajtajának öre 's egy kissé szegényes öltözetű idegen között. Az utóbbi hevesen rajta volt, megnézni a' csodálatraméltó fresco-festvényt, melly akkortáiban, noha még befejezetlen vala, egész Párisnak beszéd tárgya volt, az invalidus ellenben, kötelességére hivatkozék 's annál nyakasabban ellenkezett, mivel az ifjú német csak egy husz-krajczárost tartott ujjai között. Egyébiránt Gros báró' jelenléte lehetetlenné tévé, e' csekélységet is elfogadni. A' művész néhány pillanatig hallgató e' vitát, mert az ismeretlennek kérésében 's bajában felette naiv és szenvedélyes kinyomás rejlék, 's bánásmódja azonkívül ama' finomságot árulá el, melly nem annyira az előkelő világgal érintkezésből, mint szellemi munkákkal és nagyszerű eszmékkeli foglalatosságából származik.

„Hadd lépjen be azon ur“, mond a' festő az őrnek. 'S ő maga megindult a' lépcsőkön, mintegy megmutatni az idegennek, melly úton kelljen mennie. Ez út, noha veszélytelen, még sem volt nehézség nélküli. Minden pillanatban egyegy nyiladék által a' lépcsőben, melly szabadon függött, a' megmászkodó mérhetlen magasság mutatkozék, a' borzasztó mélységbe pedig, melly lábak alatt tátongott, minél ma-